

היחס בין אקלים חברתי והפרדה מגדרית בחינוך היסודי הממלכתי דתי

אריאל פינקלשטיין

אב התשע"ג | יולי 2013

כל הזכויות שמורות

תנועת נאמני תורה ועבודה
רחוב דובנוב 7 ת"א
03-6072739

תקציר

מסמך זה סוקר את הבדלי האקלים החברתי בין כיתות נפרדות וכיתות מעורבות בבתי הספר היסודיים בחמ"ד על סמך עדויות תלמידי כיתות ה' וכיתות ו' עצמם במבחני המיצ"ב שנערכו בשנים תש"ע ותשע"א (בשתי השנים יחד, ענו על שאלוני המיצ"ב כלל תלמידי כיתות אלה בחמ"ד).

מסמך זה מציג את הנתונים ודן בהם מתוך התחשבות ברקע הסוציו-אקונומי של התלמידים. משרד החינוך מפרסם את נתוני המיצ"ב כאשר הוא מחלק את בתי הספר לשלוש רמות סוציו-אקונומיות שונות. מכיוון שבבתי ספר מעורבים ישנה כמות גבוהה בהרבה של תלמידים מרקע סוציו-אקונומי נמוך, לנתון זה יש השפעה מכרעת על נתוני מסמך זה. במדדים מסוימים רמה סוציו-אקונומית נמוכה מתואמת עם אקלים חברתי חיובי יותר, במדדים אחרים היא מתואמת עם אקלים חברתי שלילי יותר וישנם מדדים בהם אין לרמה הסוציו-אקונומית השפעה משמעותית על הציון הסופי.

המדד בו נמצאו הפערים המשמעותיים ביותר הינו מדד הבדוק את התחושה הכללית של התלמידים כלפי בית הספר. ציון המדד מהווה את אחוז התלמידים בבית הספר שהעידו על אהבתם את בית הספר ועל חוסר רצונם לעבור לבית ספר אחר. הציון הממוצע בבתי ספר בהם הכיתות מעורבות עומד על 74.33 ואילו בבתי הספר בהם הכיתות נפרדות, עמד הממוצע על 67.9 בלבד, פער משמעותי של כ-6.5 נקודות. על פי נתוני משרד החינוך לרמה הסוציו-אקונומית של התלמידים לא הייתה השפעה משמעותית על מדד זה ולפיכך נראה שיש לייחס את הפער הזה להפרדה או לגנדרותיה (כדוגמת תפיסה תורנית וכדומה). ראוי לציין שבדיקת בתי הספר ברמה הארצית מלמדת שבתי הספר המעורבים מצויים במדד זה במצב דומה לכלל בתי הספר בארץ שנבחנו במבחני המיצ"ב (שהם ברובם המוחלט מעורבים), ואילו בתי הספר הנפרדים הם החריגים.

נתון משמעותי נוסף מתייחס לשני המדדים שהציון בהם משקף את אחוז התלמידים המעידים שאינם מרגישים מוגנים בבית הספר ואת אחוז התלמידים המעידים על מעורבות באירועי אלימות. במדד "היעדר תחושת מוגנות" נמצא שבבתי ספר מעורבים, בממוצע, 7.16% מהתלמידים מרגישים לא מוגנים ואילו בבתי ספר נפרדים, בממוצע, 7.85% מהתלמידים מרגישים לא מוגנים, ומכאן שבבתי הספר הנפרדים ישנם 10% יותר תלמידים שמרגישים לא מוגנים. כמו כן, במדד "מעורבות באירועי אלימות" נמצא שבממוצע בבתי ספר מעורבים 15.3% מהתלמידים מעורבים באירועי אלימות לעומת 16% בבתי ספר נפרדים, ומכאן שבבתי ספר נפרדים ישנם 4.5% יותר אירועי אלימות. הנתונים הללו מפתיעים במיוחד לאור העובדה שבבתי ספר מעורבים ישנו ריכוז גבוה בהרבה של בתי ספר בהם הרקע הסוציו-אקונומי נמוך, ועל פי הנתונים הארציים של משרד החינוך בבתי ספר מסוג זה התלמידים מעורבים הרבה יותר באירועי אלימות ומרגישים הרבה יותר חסרי הגנה: ברמה ארצית, בשנת תש"ע בבתי ספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך 15% מהתלמידים הרגישו תחושת חוסר מוגנות, לעומת 9% בבתי ספר מרקע סוציו-אקונומי בינוני ו-6% מרקע סוציו-אקונומי גבוה. על פי שקלול הרקע הסוציו-אקונומי של בתי הספר יוצא שבבתי הספר המעורבים, בממוצע, 9.79% מהתלמידים היו אמורים להרגיש חוסר מוגנות לעומת 7.75% בבתי הספר הנפרדים, וכך הפער האמיתי היה אמור להיות יותר משתי נקודות דווקא לטובת בתי הספר הנפרדים, אך בפועל הפער עומד על דווקא 0.7 נקודות לטובת בתי הספר המעורבים. כך גם, במדד "מעורבות באירועי אלימות", שקלול הרקע

הסוציו-אקונומי של התלמידים מלמד שהציון הצפוי של בתי הספר המעורבים היה 15.22 לעומת 14.39 אצל בתי הספר הנפרדים, אך בפועל, הפער היה הפוך דווקא לטובת בתי הספר המעורבים. במדד "יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם" נמצא שבבתי ספר מעורבים, בממוצע, 70.81% מהתלמידים העידו על קשר טוב עם חבריהם לעומת 69.37% בבתי ספר נפרדים. בשקלול הרקע הסוציו-אקונומי מתברר שפער זה נובע כמעט כולו מהבדלי הרקע הסוציו-אקונומי בין בתי הספר המעורבים לנפרדים כיוון שבמדד זה ברמה הארצית רקע סוציו-אקונומי נמוך היה מתואם דווקא עם יחסים חיוביים יותר בין התלמידים לחבריהם.

המדד האחרון שנבדק במסמך זה עוסק בעדות התלמידים על "התנהגות נאותה של תלמידים". גם במדד זה נמצאו בתי הספר המעורבים בעדיפות: בממוצע, בבתי ספר מעורבים 42.8% מהתלמידים העידו על התנהגות נאותה של תלמידים בכיתה לעומת 42.15% בבתי ספר נפרדים. אלא שגם כאן, שקלול הרקע הסוציו-אקונומי של בתי הספר מלמד שהפער נובע כולו מהבדלי הרקע הסוציו-אקונומי בין בתי הספר המעורבים לנפרדים כיוון שבמדד זה ברמה הארצית רקע סוציו-אקונומי נמוך היה מתואם דווקא עם התנהגות נאותה יותר של תלמידים.

מבוא

מטרת הנתונים המוצגים במסמך זה היא להציג את האקלים החברתי בבתי ספר היסודיים בחינוך הממלכתי-דתי, ולהשוות בין בתי ספר בהם התלמידים לומדים בכיתות המערבות בין בנים ובנות ובין בתי ספר בהם התלמידים לומדים בכיתות נפרדות. הנתונים מציגים את האקלים החברתי על פי דיווחי התלמידים עצמם בכיתות ה' וכיתות ו' במבחני המיצ"ב בשנים תש"ע ותשע"א. בכל אחת מהשנים הללו השיבו על שאלוני האקלים החברתי במיצ"ב כמחצית מתלמידי החמ"ד, כך שבחיבור בין שתי השנים ניתן להציג תמונת מבט כוללת. הנתונים מלמדים על האופן שבו התלמידים עצמם רואים את הדברים, אך כמובן שזהו מדד סובייקטיבי שאמנם קשה לומר עד כמה ניתן לשוות לו מהימנות מלאה, אך מאידך סביר להניח שהוא מצביע על מגמות קיימות.

באיסוף הנתונים בחרנו להתמקד בחמישה מדדים בית ספריים עליהם מצביעים מבחני המיצ"ב:

(1) תחושה כללית של התלמידים כלפי בית הספר

(2) יחסים חיוביים בין התלמידים לחבריהם

(3) היעדר תחושת מוגנות

(4) מעורבות באירועי אלימות

(5) התנהגות נאותה של תלמידים

פרקי המשנה של מסמך זה דנים במדדים השונים הללו ומסבירים באריכות למה הם מתייחסים. בנתוני המיצ"ב לכל אחד מבתי הספר בארץ ישנו ציון סופי בכל אחד מהמדדים הללו המסמן את אחוז התלמידים שהזדהו עם ההיגדים עליהם נתבקשו לענות במדד כלשהו. מסמך זה לא יתייחס לבתי ספר באופן פרטני אלא יציג תמונת מבט כוללת הסוקרת את ממוצע בתי הספר לפי סוג הפרדה המגדרית הנוהגת בהם. יש להדגיש שהנתונים מציגים את ממוצע בתי הספר ללא התחשבות בגודל שלהם, כך שלבתי ספר בגודל שונה ישנו את אותו המשקל בחישוב הממוצע הכולל והסופי.

בבתי הספר היסודיים בחינוך הממלכתי-דתי נהוגות שיטות שונות של מדיניות הפרדה ועירוב מגדרי בין התלמידים. מסמך זה מתייחס לחמישה סוגים של בתי ספר המהווים את הרוב המוחלט של בתי הספר בחמ"ד: (1) בתי ספר בהם כל הכיתות מעורבות (2) בתי ספר בהם התלמידים לומדים בכיתות מעורבות עד גיל מסוים, ובכיתה ה' וכיתה ו' הכיתות כבר נפרדות. בתי ספר אלו קיבלו במסמך זה את הכינוי "מתחלף" (3) בתי ספר בהם לומדים בנים ובנות אך כל הכיתות (מ-א' ועד ו') נפרדות. (4) בתי ספר לבנות (5) בתי ספר לבנים.

כמו כן, ישנם מספר בתי ספר בודדים בהם כיתה ה' מעורבת וכיתה ו' נפרדת. נתוני בתי הספר הללו לא מוצגים במסמך זה כיוון שאינם יכולים ללמד באופן מובהק על הפרדה או על עירוב מגדרי.

חוקרי החינוך מייחסים חשיבות רבה לרקע הסוציו-אקונומי של התלמיד בפילוח נתונים אודות בתי הספר. לפיכך, משרד החינוך מפרסם את נתוני המיצ"ב כאשר הוא מחלק את בתי הספר לשלוש רמות סוציו-אקונומיות ומציג את הנתונים לגבי כל רמה סוציו-אקונומית באופן נפרד. המשרד מפרסם את הציון הממוצע של בתי ספר בכל אחת מהרמות הסוציו-אקונומיות השונות כך שניתן להשוות כל בית ספר לעומת בתי הספר הדומים לו ברקע הסוציו-אקונומי. כאשר משווים בין כיתות נפרדות

ומעורבות יש לנושא זה חשיבות מכרעת כיוון שכפי שהראנו במחקר קודם שפורסם לפני ארבעה חודשים¹, בבתי ספר מעורבים ישנה כמות גבוהה בהרבה של תלמידים מרקע סוציו-אקונומי נמוך. לאור זאת, מסמך זה מציג את הנתונים ודן בהם מתוך התחשבות ברקע הסוציו-אקונומי של התלמידים על פי נתוני משרד החינוך. חשוב לציין שלגבי האקלים החברתי, בחלק מהמדדים, רמה סוציו-אקונומית נמוכה מתואמת עם ציון נמוך יותר, ובחלק מהמדדים, באופן מפתיע היא מתואמת דווקא עם ציון גבוה יותר. קיימים גם מדדים בהם לא ניתן לראות הבדלים משמעותיים בין תלמידים מרקע סוציו-אקונומי שונה.

הנתונים המוצגים במסמך זה הינם בסיסיים ביותר. לגבי כל מדד הוצגו תחילה הנתונים לשנת תש"ע ולאחר מכן הוצגו הנתונים לשנת תשע"א, כשבסיום הדברים הוצגה טבלה כוללת יותר המציגה ביחד את נתוני תש"ע ותשע"א. נתוני שנת תש"ע עוסקים ב-163 בתי ספר מתוכם 72 בתי ספר בהם לומדים התלמידים בכיתות ה-ו בכיתות מעורבות (סוג 1) ו-91 בתי ספר בהם לומדים התלמידים בכיתות ה-ו בכיתות נפרדות. מבין 91 בתי הספר הללו ב-19 למדו התלמידים בכיתות הנמוכות בכיתות מעורבות (סוג 2), ב-31 לומדים התלמידים בבתי ספר מעורבים בהם כל הכיתות נפרדות (סוג 3), 23 הם בתי ספר לבנות ו-18 הם בתי ספר לבנים. נתוני שנת תשע"א עוסקים ב-177 בתי ספר מתוכם 85 בתי ספר בהם לומדים התלמידים בכיתות ה-ו בכיתות מעורבות (סוג 1), ו-92 בתי ספר בהם לומדים התלמידים בכיתות ה-ו בכיתות נפרדות. מבין 92 בתי הספר הללו ב-15 למדו התלמידים בכיתות הנמוכות בכיתות מעורבות (סוג 2), ב-37 לומדים התלמידים בבתי ספר מעורבים בהם כל הכיתות נפרדות (סוג 3), 18 הם בתי ספר לבנות ו-22 הם בתי ספר לבנים.

לסיום המבוא נעיר שאין באפשרותו של מסמך זה להצביע באופן ברור על השפעה של עירוב והפרדה מגדרית על האקלים הבית ספרי. העירוב וההפרדה המגדרית משולבים בגורמים נוספים (כדוגמת רמת הדתיות) שיש להם השפעה, אך יש קושי רב לנטרל את השפעתם. לפיכך, מסמך זה משקף תמונת מצב של עדויות התלמידים עצמם על המתרחש בבית הספר, ובכך הוא מציג קורלציות והתאמות מסוימות שבמחקרים עתידיים מומלץ לבחון אותם באופן יסודי. כמו כן, מחקר עתידי אפשרי הוא מחקר שיבחן את הקשר שבין ההפרדה המגדרית ובין ציוני התלמידים. בשל המורכבות הסטטיסטית והיקף החומר הנדרש כדי לבחון בצורה רצינית סוגיה זאת נמנענו לעת עתה מלעסוק בה, אך אין לזלזל בחשיבותה.

לסיום הדברים ברצוני להודות לנחלה ליאור וליצחק קליימן שסייעו באיסוף נתונים שהיווה את הבסיס לניתוחים המוצגים במסמך זה.

¹ מגמות בהפרדה המגדרית בחינוך היסודי בהמ"ד בשנים 2000-2013, נאמני תורה ועבודה, מרץ 2013, ניסן התשע"ג. ראו: http://toravoda.org.il/files/hafrada%202013_0.pdf

1. תחושה כללית כלפי בית הספר

מדד זה משקף את המידה בה השהייה בבית הספר היא חוויה חיובית לתלמידים, חוויה של שייכות ושביעות רצון. ההיגדים עליהם ענו התלמידים ומהם הורכב המדד הם: (1) "אני אוהב להיות בבית הספר". (2) "אילו הייתי יכול, הייתי עובר לבית ספר אחר". (3) "טוב לי בבית הספר". הטבלאות הבאות מציגות את נתוני מדד זה לשנת תש"ע ותשע"א. בבתי הספר בהם כיתות ה-ו נפרדות:

תש"ע	מתחלף (2)	כיתות נפרדות (3)	בנות (4)	בנים (5)
נמוך (74)	0	68.2 (5)	58.5 (2)	61 (1)
בינוני (72)	59.8 (10)	63.95 (22)	71.82 (17)	65.60 (13)
גבוה (74)	62 (19)	70.25 (4)	64.5 (4)	77 (4)
ממוצע כולל	60.84 (19)	65.45 (31)	69.39 (23)	67.94 (18)

תשע"א	מתחלף (2)	כיתות נפרדות (3)	בנות (4)	בנים (5)
נמוך (76)	76.5 (2)	89.33 (3)	0	55.5 (2)
בינוני (76)	72.66 (6)	71.95 (22)	72 (12)	66.8 (10)
גבוה (74)	70.14 (7)	64.41 (12)	74.33 (6)	63 (10)
ממוצע כולל	72 (15)	70.91 (37)	72.77 (18)	64.04 (22)

בטור הימני מופיע סוג הרקע הסוציו-אקונומי אליו מתייחסת כל שורה ובסוגריים מופיע הממוצע הארצי של כלל תלמידי החינוך בארץ בקבוצת רקע זו (למשל, בשנת תש"ע הממוצע הארצי של תלמידים מרקע סוציו-אקונומי בינוני היה 72). הממוצעים הארציים מלמדים שבמדד זה אין לרקע הסוציו-אקונומי השפעה משמעותית על הציון הבית ספרי. השורה העליונה מציגה את סוגי בתי הספר השונים כשבסוגריים מופיע המספר של כל סוג בית ספר כפי שפורט באריכות במבוא למסמך זה. בטבלאות עצמן מופיע הציון הממוצע של בתי ספר לפי הרקע הסוציו-אקונומי וסוג הפרדה הבית ספרית, כשבסוגריים מופיע מספר בתי הספר מסוג זה שפורט גם כן במבוא למסמך זה. בתחתית הטבלה ניתן לראות את הממוצע הכולל של כל סוג בית ספר המופיע כמספר אבסולוטי מבלי להתחשב ברקע הסוציו-אקונומי של התלמידים.

הנתונים מלמדים שהן בשנת תש"ע והן בשנת תשע"א מבין בתי הספר בהם כיתות ה-ו נפרדות, בבתי הספר לבנות ישנה את הכמות הגבוהה ביותר של תלמידים המרגישים תחושה טובה כלפי בית הספר. הטבלה הבאה מציגה את הנתונים לפי השוואה בין כיתות מעורבות (סוג 1) וכיתות נפרדות (שאר בתי הספר שהם למעשה כל בתי הספר מהטבלאות הקודמת) בשנת תש"ע ובשנת תשע"א:

תש"ע	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	תשע"א	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות
נמוך (74)	75.06 (33)	64.87 (8)	נמוך (76)	75.85 (27)	76 (7)
בינוני (72)	71.17 (28)	65.8 (62)	בינוני (76)	75.9 (42)	71.02 (50)
גבוה (74)	72.18 (11)	66.9 (21)	גבוה (74)	73.25 (16)	66.85 (35)
ממוצע כולל	73.04 (72)	65.97 (91)	ממוצע כולל	75.38 (85)	69.81 (92)

ניתן לראות באופן שיטתי פער קבוע בין בתי הספר בכיתות מעורבות ובתי הספר בכיתות נפרדות הן בשנת תש"ע והן בשנת תשע"א. הפער הכולל בשנת תש"ע עומד על כ-7 נקודות ובשנת תשע"א הוא עומד על כ-5.5 נקודות.

הטבלה הבאה מציגה ביחד את נתוני שנת תש"ע ותשע"א ובכך כוללת את כלל בתי הספר בחמ"ד:

תחושה כללית כלפי בית הספר - טבלה מסכמת		
כיתות נפרדות	כיתות מעורבות	
70.06 (15)	75.41 (60)	רקע נמוך
68.12 (112)	74.01 (70)	רקע בינוני
66.87 (56)	72.81 (27)	רקע גבוה
67.9 (183)	74.33 (157)	ממוצע כולל
73.94	74.5	ציון הצפי

ניתן לראות שהפער בין הכיתות המעורבות והנפרדות הוא קבוע יחסית ועומד על כ-6 נקודות הן בממוצע הסופי והן בהשוואה לפי סוג הרקע סוציו-אקונומי.

בשורה האחרונה בטבלה זו מצורף נתון נוסף, ציון הצפי, המציג את הציון הממוצע שהיה צפוי לכיתות המעורבות ולכיתות הנפרדות בהתחשב בכמות בתי הספר מכל רקע סוציו-אקונומי ובהתחשב בממוצע הארצי של כל סוג רקע. הנתון בטבלה זו מלמד שהכיתות המעורבות מצויות היכן שהן אמורות להיות מבחינת הממוצע הארצי, ואילו הכיתות הנפרדות הן אלה המצויות באופן דרמטי מתחת לממוצע הארצי. מכאן שבתי הספר המעורבים מצויים במדד זה במצב דומה לכלל בתי הספר שגם מעורבים ואילו בתי הספר הנפרדים הם החריגים.

2. היעדר תחושות מוגנות ומעורבות באירועי אלימות

בפרק משנה זה בחרנו לצרף שני מדדים שונים ולדון בהם ביחד: מדד "היעדר תחושת מוגנות" ומדד "מעורבות באירועי אלימות". שני מדדים אלו ביחד מלמדים על רמת האלימות הנוהגת בבית הספר ועל התחושה של התלמידים בנוגע לכך.

מדד היעדר תחושת מוגנות משקף את תשובותיהם של התלמידים להיגדים הבאים: (1) "לפעמים אני מפחד ללכת לבית הספר כי יש בו תלמידים שמתנהגים באלימות". (2) לפעמים אני מעדיף להישאר בהפסקות בכיתה כי אני חושש שיפגעו בי". (3) "יש בבית הספר מקומות שאני פוחד להסתובב בהם". מדד "מעורבות באירועי אלימות" משקף את תשובותיהם של התלמידים לתשעה היגדים שונים הבוחנים את מעורבותם באלימות ישירה (מכות, אימים סחיטות) ואלימות עקיפה (חרמות, הפצת שקרים על תלמידים אחרים).

בשני מדדים אלו ניקוד גבוה של בית הספר מצביע דווקא על בעיה של היעדר תחושת מוגנות בקרב התלמידים, ועל אחוז גבוה יותר של תלמידים המעידים על מעורבות עצמית באירועי אלימות. הטבלאות הבאות מציגות את נתוני מדד "היעדר תחושת מוגנות" לשנת תש"ע ותשע"א. בבתי הספר בהם כיתות ה-ו נפרדות:

תש"ע	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (15)	0	13.6 (5)	9 (2)	13 (1)
בינוני (9)	10.7 (10)	9.59 (22)	8.35 (17)	8.61 (13)
גבוה (6)	8.22 (9)	8.75 (4)	9.75 (4)	5.25 (4)
ממוצע כולל	9.52 (19)	10.12 (31)	8.65 (23)	8.11 (18)

תשע"א	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (13)	8.5 (2)	6.66 (3)	0	26 (2)
בינוני (7)	5.16 (6)	6.18 (22)	6.41 (12)	6.2 (10)
גבוה (5)	5 (7)	6.25 (12)	4.16 (6)	6.8 (10)
ממוצע כולל	5.53 (15)	6.24 (37)	5.66 (18)	8.27 (22)

ההבדלים בממוצע הכולל בין בתי הספר הנפרדים השנים אינם גבוהים. ניתן לראות יתרון קל לבתי הספר לבנות בהם יותר תלמידות מרגישות מוגנות, אך הפערים אינם גבוהים. הטבלאות הבאות מציגות אותם הנתונים לגבי למדד "מעורבות באירועי אלימות":

תש"ע	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (17)	0	17.6 (5)	13 (2)	21 (1)
בינוני (15)	18 (10)	16.72 (22)	11.41 (17)	19.76 (13)
גבוה (14)	16.66 (9)	17.75 (4)	14 (4)	16.25 (4)
ממוצע כולל	17.36 (19)	17 (31)	12 (23)	19.05 (18)

תשע"א	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (17)	16.5 (2)	9.66 (3)	0	30 (2)
בינוני (14)	12 (6)	14.40 (22)	13.66 (12)	22.6 (10)
גבוה (13)	14.85 (7)	15.58 (12)	7.83 (6)	21.3 (10)
ממוצע כולל	13.93 (15)	14.40 (37)	11.72 (18)	22.68 (22)

במדד זה כבר ניתן לראות באופן מובהק בשתי השנים השונות שבבתי הספר לבנות ישנה מעורבות פחותה יותר באירועי אלימות ואילו בבתי הספר לבנים המעורבות באירועי האלימות הינה גבוהה בהרבה. אם מחברים את נתוני בתי הספר לבנים ולבנות ביחד מגיעים לניקוד דומה לבתי הספר בהם הכיתות נפרדות אך בבית הספר לומדים בנים ובנות. לפיכך, ניתן להניח שההפרדה המוחלטת לבתי ספר לבנים ולבנות פשוט מציגה את הפערים המתקיימים בין כיתות הבנים וכיתות הבנות בתוך בתי הספר המעורבים בהם הכיתות נפרדות, אך במבט כולל אינה גורעת ואינה מוסיפה על האלימות הבית ספרית של בתי ספר בהם הכיתות נפרדות.

הטבלה הבאה מציגה את נתוני מדד "היעדר תחושת מוגנות" לפי השוואה בין כיתות מעורבות (סוג 1) וכיתות נפרדות (שאר בתי הספר) בשנת תש"ע ובשנת תשע"א:

תש"ע	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	תשע"א	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות
נמוך (15)	8.36 (33)	12.375 (8)	נמוך (13)	7.29 (27)	12.71 (7)
בינוני (9)	7.64 (28)	9.22 (62)	בינוני (7)	6.78 (42)	6.12 (50)
גבוה (6)	6.45 (11)	8.04 (21)	גבוה (5)	5.125 (16)	5.8 (35)
ממוצע כולל	7.79 (72)	9.22 (91)	ממוצע כולל	6.63 (85)	6.5 (92)

בשנת תש"ע ניתן לראות פער מובהק בממוצע הכולל של כמעט 1.5 נקודות לטובת בתי הספר בהם הכיתות מעורבות ואילו בשנת תשע"א הממוצע הכולל בשני סוגי בתי הספר זהה כמעט לחלוטין. המעניין הוא שהפער המשמעותי נרשם כאשר משווים בין בתי הספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך: בבתי ספר מסוג זה ניתן לראות תחושת מוגנות גבוהה בהרבה בבתי הספר המעורבים. הטבלה הבאה מציגה את אותם הנתונים לגבי מדד "מעורבות באירועי אלימות":

תש"ע	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	תשע"א	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות
נמוך (17)	15.72 (33)	16.875 (8)	נמוך (17)	16.37 (27)	17.42 (7)
בינוני (15)	15.14 (28)	16.11 (62)	בינוני (14)	15.11 (42)	15.58 (50)
גבוה (14)	14.45 (11)	16.28 (21)	גבוה (13)	14.18 (16)	15.74 (35)
ממוצע כולל	15.30 (72)	16.21 (91)	ממוצע כולל	15.34 (85)	15.78 (92)

גם כאן ניתן לראות פער גדול יותר בממוצע הכולל בשנת תש"ע, ואילו בשנת תשע"א הממוצעים מתקרבים, אך עדיין נותר פער קטן לטובת הכיתות המעורבות. עם זאת, חושב לשים לב שלרמה הסוציו-אקונומית יש השפעה גבוהה על מדדים אלו, כשהכוונה בעיקר למדד "היעדר תחושת מוגנות". ברמה הארצית, בבתי הספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך התלמידים מרגישים הרבה פחות מוגנים, וגם רמת המעורבות שלהם באירועי אלימות גבוהה יותר. עם זאת, למרות שבבתי הספר בהם הכיתות מעורבות ישנו ריכוז גבוה בהרבה של תלמידים מרקע סוציו-אקונומי נמוך, הממוצע הכולל שלהם טוב יותר בשני המדדים מאשר בתי הספר בהם הכיתות נפרדות. ציון הצפי המוצג בשתי הטבלאות הבאות המציגות את נתוני שנת תש"ע ותשע"א לכלל בתי הספר בחמ"ד, מראה זאת בצורה טובה:

היעדר תחושת מוגנות - טבלה מסכמת		
כיתות נפרדות	כיתות מעורבות	
12.53 (15)	7.88 (60)	רקע נמוך
7.83 (112)	7.12 (70)	רקע בינוני
6.64 (56)	5.66 (27)	רקע גבוה
7.85 (183)	7.16 (157)	ממוצע כולל
7.75	9.79	ציון הצפי

מעורבות באירועי אלימות - טבלה מסכמת		
כיתות נפרדות	כיתות מעורבות	
17.13 (15)	16.01 (60)	רקע נמוך
15.875 (112)	15.12 (70)	רקע בינוני
15.94 (56)	14.29 (27)	רקע גבוה
16 (183)	15.32 (157)	ממוצע כולל
14.39	15.22	ציון הצפי

בממוצע הכולל ניתן לראות שבשני המדדים הפער עומד על כ-0.7 לטובת בתי הספר בהם הכיתות מעורבות. ציון הצפי מלמד על כך שבמדד היעדר תחושת מוגנות, לאור ריבוי בתי הספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך בבתי הספר המעורבים היה צפוי להיות פער של יותר משתי נקודות דווקא לטובת בתי

הספר בהם הכיתות נפרדות. לפיכך, הפער בנטרול ההשפעה הסוציו-אקונומית במדד זה עומד על כמעט שלוש נקודות וזהו כבר פער גדול בהרבה. לגבי מדד המעורבות באירועי אלימות ניתן לראות שגם כאן הפער הצפוי היה דווקא פער של כמעט נקודה שלמה לטובת בתי הספר הנפרדים ולפיכך הפער בנטרול ההשפעה הסוציו-אקונומית עומד על כנקודה וחצי. מכיוון שהציונים במדד זה הינם נמוכים מאוד הרי שלפערים של נקודות שלמות ישנה משמעות לא מבוטלת, שכן באחוזים אלו פערים גדולים ביותר שיכולים להגיע אף לעשרות אחוזים.

3. יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם

מדד זה מתאר את המידה בה היחסים בין התלמידים מתאפיינים בלכידות, בעזרה הדדית ובאכפתיות של תלמיד לרעהו. ההיגדים עליהם ענו התלמידים ומהם הורכב המדד הם: (1) "הכיתה שלי מלוכדת ומגובשת". (2) "לרוב התלמידים בכיתה שלי יש עם מי להיות בהפסקות". (3) "לרוב התלמידים בכיתה שלי חשוב לעזור אחד לשני". (4) "לתלמידים בכיתה שלי אכפת זה מזה". (5) "בכיתה שלי יש אווירה טובה בין התלמידים".

הטבלאות הבאות מציגות את נתוני מדד זה לשנת תש"ע ותשע"א. בבתי הספר בהם כיתות ה-ו נפרדות:

תש"ע	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (71)	0	60.2 (5)	57.5 (2)	69 (1)
בינוני (68)	64.9 (10)	65.86 (22)	71.52 (17)	66.76 (13)
גבוה (67)	64 (9)	69.75 (4)	64.5 (4)	76.25 (4)
ממוצע כולל	64.47 (19)	65.45 (31)	69.08 (23)	69 (18)

תשע"א	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (74)	72 (2)	84.33 (3)	0	74 (2)
בינוני (70)	76.16 (6)	70.27 (22)	74.08 (12)	68.1 (10)
גבוה (69)	70 (7)	73.5 (12)	75.83 (6)	66.6 (10)
ממוצע כולל	72.73 (15)	72.45 (37)	74.66 (18)	67.95

ניתן לראות שמבין בתי הספר הנפרדים גם כאן ישנה עדיפות לבתי ספר של הבנות, כשבשנת תש"ע בתי הספר של הבנים עדיפים על שאר בתי הספר הנפרדים ואילו בשנת תשע"א בתי הספר של הבנים דווקא מקבלים את הציון הגרוע ביותר. הטבלה הבאה מציגה את הנתונים לפי השוואה בין בתי הספר לפי כיתות מעורבות (סוג 1) וכיתות נפרדות (כל בתי הספר מהטבלה הקודמת) בשנת תש"ע ובשנת תשע"א:

תש"ע	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	תשע"א	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות
נמוך (71)	70.15 (33)	60.623 (8)	נמוך (74)	72.88 (27)	77.81 (7)
בינוני (68)	68.21 (28)	67.45 (62)	בינוני (70)	71.21 (42)	71.46 (50)
גבוה (67)	72.09 (11)	67.52 (21)	גבוה (69)	71.31 (16)	71.22 (35)
ממוצע כולל	69.69 (72)	66.86 (91)	ממוצע כולל	71.76 (85)	71.85 (92)

בשנת תש"ע ניתן לראות יתרון משמעותי של 3 נקודות בממוצע הכולל לטובת הכיתות המעורבות המבוסס על פערים גדולים בבתי הספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך וגבוה, ואילו בשנת תשע"א ישנו כמעט שוויון מוחלט בממוצע הכולל, וכאן דווקא ברקע הנמוך יש יתרון לבתי הספר בהם הכיתות נפרדות.

הטבלה הבאה מציגה ביחד את נתוני שנת תש"ע ותשע"א וכוללת את כלל בתי הספר בחמ"ד. כמו כן, מצורף אליה ציון הצפי לאור הרקע הסוציו-אקונומי של בתי הספר:

יחסים חיוביים בין תלמידים לחבריהם - טבלה מסכמת		
כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	
71.38 (60)	68.66 (15)	רקע נמוך
70.01 (70)	69.24 (112)	רקע בינוני
71.62 (27)	69.83 (56)	רקע גבוה
70.81 (157)	69.37 (183)	ממוצע כולל
70.22	68.98	ציון הצפי

מטבלה זה ניתן להתרשם שכאשר בוחנים את כלל בתי הספר בחמ"ד, היחסים בין התלמידים בבתי הספר בהם הכיתות מעורבות מקבלים ציון גבוה יותר ב-1.5 נקודות. עם זאת, כיוון שבמדד זה ברמה הארצית בתי הספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך קיבלו ציונים גבוהים יותר יש חשיבות לבדיקת ציון הצפי. ציון הצפי מלמד שהפער הצפוי עמד על 1.24 נקודות לטובת הכיתות המעורבות, כך שניתן לזקוף להפרדה המגדרית רק כ-0.25 נקודות מהפער.

4. התנהגות נאותה של תלמידים

מדד זה מתאר את עדותם של התלמידים על התנהגות נאותה שלהם ושל חבריהם לכיתה. ההיגדים עליהם ענו התלמידים ומהם מורכב המדד הם: (1) "לעתים רחוקות התלמידים עושים רעש ובלגן בכיתה ומפריעים ללמוד". (2) "בכיתה שלי אין תלמידים שמתחצפים למורים". (3) "התלמידים בכיתה שלי מתייחסים בכבוד למורים". (4) "המורים לא צריכים לחכות הרבה זמן בתחילת השיעור". הטבלאות הבאות מציגות את נתוני מדד זה לשנת תש"ע ותשע"א. בבתי הספר בהם כיתות ה-ו נפרדות:

תש"ע	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (43)	0	35 (5)	41.5 (2)	43 (1)
בינוני (37)	29.9 (10)	37.72 (22)	46.35 (17)	41 (13)
גבוה (35)	32.55 (9)	42.25 (4)	33.75 (4)	56.5 (4)
ממוצע כולל	31.15 (19)	37.87 (31)	43.739 (23)	44.55 (18)

תשע"א	מתחלף	כיתות נפרדות	בנות	בנים
נמוך (48)	53.5 (2)	72.66 (3)	0	41 (2)
בינוני (40)	39.66 (6)	46.95 (22)	44.58 (12)	44.6 (10)
גבוה (37)	44.42 (7)	41.41 (12)	50.166 (6)	37.3 (10)
ממוצע כולל	43.73 (15)	47.24 (37)	46.44 (18)	40.95 (22)

במדד זה קשה לראות עקביות בין השנים בין סוגי ההפרדות השונות, אך במבט כולל על שתי השנים ניתן לראות שגם כאן ישנה עדיפות לבתי הספר לבנות.

הטבלה הבאה מציגה את הנתונים לפי השוואה בין בתי הספר לפי כיתות מעורבות (סוג 1) וכיתות נפרדות (כל בתי הספר מהטבלה הקודמת) בשנת תש"ע ובשנת תשע"א:

תש"ע	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	תשע"א	כיתות מעורבות	כיתות נפרדות
נמוך (43)	44.72 (33)	37.625 (8)	נמוך (48)	51.33 (27)	58.14 (7)
בינוני (37)	40.42 (28)	39.51 (62)	בינוני (40)	45.26 (42)	45.04 (50)
גבוה (35)	43.36 (11)	39.19 (21)	גבוה (37)	41.37 (16)	42.34 (35)
ממוצע כולל	42.84 (72)	39.27 (91)	ממוצע כולל	46.45 (85)	45.01 (92)

ניתן לראות פער בממוצע הכולל לטובת בתי הספר המעורבים הן בשנת תש"ע והן בשנת תשע"א. עם זאת, מכיוון שבמדד זה ברמה הארצית הייתה עדיפות דווקא לבתי הספר מרקע סוציו-אקונומי נמוך, יש חשיבות לבדוק את הנתונים על פי ציון הצפי כפי שמופיע בטבלה הבאה המציגה את נתוני שתי השנים ביחד ואת ציון הצפי לפי ההפרדה הסוציו-אקונומית:

התנהגות נאותה של תלמידים - טבלה מסכמת		
כיתות מעורבות	כיתות נפרדות	
47.7 (60)	47.2 (15)	רקע נמוך
43.32 (70)	41.98 (112)	רקע בינוני
42.18 (27)	41.16 (56)	רקע גבוה
44.8 (157)	42.15 (183)	ממוצע כולל
40.81	38.27	ציון הצפי

בממוצע הכולל ניתן לראות פער של 2.65 נקודות לטובת בתי הספר בהם הכיתות מעורבות. עם זאת, ציון הצפי מראה שהרקע הסוציו-אקונומי צופה פער זהה כמעט לחלוטין ולכן קשה לזקוף את הפער לעירוב המגדרי בין התלמידים. ההישג היפה של החמ"ד במדד זה הוא שבתי הספר הדתיים, הן המעורבים והן הנפרדים, נמצאים כ-4 נקודות מעל הציון הצפוי להם על פי הרקע הסוציו-אקונומי שלהם.